

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 478/2012-33

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 30. apríla 2013 v senáte zloženom z predsedu Juraja Horvátha a zo sudcov Sergeja Kohuta a Lajosa Mészároša prerokoval sťažnosť Ing. E. F., K., Ing. M. S., K., V. M., K., Š. L., K., Š. E., K., A. E., K., M. E., K., M. Ž., K., a A. M., K., zastúpených advokátom JUDr. M. H., K., vo veci namietaného porušenia čl. 20 ods. 1 a 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 93/2010 z 27. februára 2012 a takto

r o z h o d o l :

1. Základné práva Ing. E. F., Ing. M. S., V. M., Š. L., Š. E., A. E., M. E., M. Ž. a A. M. zaručené v čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 93/2010 z 27. februára 2012 porušené boli.

2. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 93/2010 z 27. februára 2012 zrušuje a vec vracia na ďalšie konanie.

3. Najvyšší súd Slovenskej republiky je povinný uhradiť trovy konania Ing. E. F., Ing. M. S., V. M., Š. L., Š. E., A. E., M. E., M. Ž. a A. M. v sume 1 213,38 € (slovom tisícdvottrinásť eur a tridsaťosem centov) do dvoch mesiacov od doručenia tohto rozhodnutia na účet ich právneho zástupcu JUDr. M. H., K.

4. Vo zvyšnej časti sťažnosti nevyhovuje.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením č. k. II. ÚS 478/2012-17 z 8. novembra 2012 prijal na ďalšie konanie sťažnosť Ing. E. F., Ing. M. S., V. M., Š. L., Š. E., A. E., M. E., M. Ž. a A. M. (ďalej spolu len „sťažovatelia“), zastúpených advokátom JUDr. M. H., K., vo veci namietaného porušenia čl. 20 ods. 1 a 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (ďalej len „listina“) rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 3 Cdo 93/2010 z 27. februára 2012.

Sťažovatelia v sťažnosti uviedli, že Okresný súd Košice I (ďalej aj „okresný súd“) na základe návrhu ich právnych predchodcov ako žalobcov rozhodol rozsudkom č. k. 19 C 1098/97-284 z 29. mája 2008 tak, „že zriadil časovo neobmedzené vecné bremeno na ťarchu pôvodne označených žalobcov v 1. až 8. rade... ako vlastníkov pozemku... ktorému zodpovedá právo Mesta K. ako žalovaného v 2. rade nerušene užívať časť vyššie uvedeného pozemku... Žalovaný v 2. rade mal v lehote troch dní zaplatiť v rozsudku vyčíslené trovy konania a určenú peňažnú náhradu.“

Proti tomuto rozsudku podali odvolanie sťažovatelia, ktorí žiadali, aby im okresný súd vyhovel v celom rozsahu a zriadil vecné bremeno za náhradu aj v prospech žalovaného

v 1. rade. Odvolanie podal aj žalovaný v 2. rade, na základe ktorého odvolací súd rozhodnutie prvostupňového súdu zmenil tak, že žalobu žalobcov v celom rozsahu zamietol. Odvolací súd dospel k záveru, že prvostupňový súd postupoval nesprávne, ak rozhodol o zriadení časovo neobmedzeného vecného bremena. Odvolací súd svoje rozhodnutie zdôvodnil tým, že žalobcovia sa nemôžu domáhať svojich práv zvoleným spôsobom, pretože ich právo na ochranu vlastníckeho práva bolo možné uplatniť výlučne podľa reštitučných zákonov.

Podľa názoru sťažovateľov odvolací súd rozhodol nesprávne a vec nesprávne právne posúdil, preto podali vo veci dovolanie, v ktorom žiadali, aby dovolací súd zrušil rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach (ďalej len „krajský súd“) a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Dovolací súd však rozsudkom z 27. februára 2012 rozhodol tak, že dovolanie zamietol a žalovaným nepriznal náhradu trov konania.

Sťažovatelia v sťažnosti ďalej uviedli:

«Dovolací súd sa skutkovými okolnosťami v podstate nezaoberal a dospel k záveru, že si žalobcovia mali uplatniť ochranu svojich práv ako reštitučný nárok podľa § 30 zákona č. 229/1991 Zb. a teda sa v súčasnosti nemôžu domáhať svojich práv podľa príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka. Rovnako dovolací súd poukázal na niektoré svoje predchádzajúce rozhodnutia, v ktorých sa podľa jeho vyjadrení riešili „obdobné prípady“ a teda podľa jeho názoru v tejto oblasti existuje pomerne ustálená rozhodovacia prax...»

Tieto závery sú zjavne neodôvodnené a arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné a zároveň majú za následok porušenie základného práva na spravodlivý proces, ktoré upravuje čl. 46 ods. 1 ústavy a práva reglementovaného čl. 20 ods. 1 a 4 Ústavy.

Sťažovatelia sa svojou sťažnosťou dovolávajú ochrany svojho základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a to základného práva domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky, ktoré bolo podľa ich názoru porušené rozsudkom Krajského súdu v Košiciach, č. k.: 1Co 267/2008-402 zo dňa 14. 1. 2010 a rozsudkom dovolacieho súdu zo dňa 27. 2. 2012, sp. zn.: 3Cdo 93/2010. Rovnako bolo uvedenými rozhodnutiami podľa názoru sťažovateľov porušené ich právo garantované

v čl. 20 ods. 1 a 4 ústavy..., v čl. 6 Dohovoru ochrane ľudských práv a základných slobôd... a čl. 11 ods. 1 a čl. 36 ods. 1 ústavného zákona č. 23/1991 Zb. ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd...

... Je zrejmé, že existujúci stav bolo nevyhnutné riešiť zriadením vecného bremena za náhradu. Všeobecne je podľa názoru sťažovateľov potrebné vychádzať z priority ich vlastníckeho práva, ktoré bolo im, resp. ich právnym predchodcom protiprávne odňaté a tým došlo k porušeniu ich subjektívneho vlastníckeho práva - právo predmet svojho vlastníckeho práva držať, užívať ho a pod. Krajský súd v Košiciach ako aj dovolací súd svojimi rozsudkami posvätili ten právny stav, že vlastnícke právo sťažovateľov k rodičovským pozemkom je obmedzené a to bez akejkoľvek náhrady.

Tým došlo aj k porušeniu práva sťažovateľov na spravodlivý proces, t. j. práva domáhať sa ochrany svojich práv na nezávislom a nestrannom súde, ktoré je zakotvené v čl. 46 ústavy. Súdny totiž odmietli vyriešiť otázku vyporiadania reálneho užívania pozemku so spoluvlastníkmi pozemku (sťažovateľmi), ktorí nemôžu využívať ktorékoľvek z oprávnení, ktoré tvoria a definujú obsah vlastníckeho práva a tým rezignovali na materiálnu ochranu jeho vlastníckeho práva. Namietanému porušeniu vlastníckeho práva sťažovateľov nebola poskytnutá ochrana v medziach zákona tým, že súdy nerozhodli o zriadení časovo neobmedzeného vecného bremena za náhradu na celom pozemku, ako kompenzáciu nemožnosti užívať vlastníctvo sťažovateľov.

Okrem toho k porušeniu práva sťažovateľov na spravodlivý proces došlo aj tým, že v skutkovo a právne obdobnom spore vedenom na Okresnom súde Košice I. pod sp. zn. 15C 717/2002 bolo rozhodnuté tak, že súd poskytol vlastníkom pozemkov ochranu ich vlastníckeho práva, zriadil vecné bremeno a rozhodol o vyplatení náhrady. V danom čase pritom už úprava týkajúca sa reštitučných nárokov existovala. Je taktiež zrejmé, že k porušeniu práva sťažovateľov na spravodlivý proces došlo aj tým, že odvolací, ani dovolací súd sa vo svojom rozhodnutí nevyporiadali s podstatnými argumentmi, ktoré sťažovatelia v konaní uvádzali. Odvolací aj dovolací súd vyššie uvádzané a pre rozhodnutie vo veci podstatné argumenty sťažovateľov ignorovali...»

Sťažovatelia navrhli, aby ústavný súd o ich sťažnosti rozhodol týmto nálezom:

„Právo sťažovateľov garantované v čl. 46 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a čl. 11 ods. 1 a čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v Košiciach zo dňa 27. 2. 2012, sp. zn.: 3Cdo 93/2010 porušené bolo.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 3Cdo 93/2010 zo dňa 27. 2. 2012 sa zrušuje.

Najvyšší súd Slovenskej republiky je povinný nahradiť sťažovateľom trovy konania vo výške vyčíslenej na základe výzvy ústavného súdu do 15 dní od právoplatnosti nálezu na účet právneho zástupcu sťažovateľov.“

Najvyšší súd sa k sťažnosti vyjadril listom z 11. januára 2013, v ktorom uviedol:

„... Sťažovatelia namietajú, že Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý rozhodoval v napadnutom rozhodnutí ako dovolací súd, porušil ich práva tým, že rozhodol odlišne (a to v ich neprospech) ako v inej veci, ktorá je skutkovo a právne obdobná. Namietali, že rozhodnutie najvyššieho súdu je arbitrárne, pretože napriek ich rozsiahlej argumentácii vyjadrenej v dovolaní, sa vecou nezaoberal. V odôvodnení iba jednoducho uviedol, že záver o nemožnosti použitia ustanovení o ochrane vlastníckeho práva podľa občianskeho zákonníka pre existenciu reštitučných zákonov ako zákonov lex specialis oprel o názor prezentovaný v iných obdobných veciach. Súčasne poukázali na nález ústavného súdu III. ÚS 16/2012 z 28.3.2012, s ktorým je názor najvyššieho súdu v úplnom rozpore.

Najvyšší súd Slovenskej republiky v danom prípade sťažnosťou napadnutým rozsudkom dovolanie sťažovateľov zamietol. Svoj záver o vecnej správnosti dovolaním napadnutého rozsudku odvolacieho súdu náležite odôvodnil, pričom sa vyporiadal s podstatnými námietkami sťažovateľov. Sťažnosťou napadnuté rozhodnutie nie je ani v rozpore s princípom právnej istoty. Najvyšší súd výklad o primárnosti použitia reštitučných zákonov uskutočnil v súlade s aktuálnou rozhodovacou praxou najvyššieho súdu a v odôvodnení rozhodnutia na konkrétne ďalšie rozhodnutia aj odkázal. Súčasne tiež odkázal na rovnakú rozhodovaciu prax ústavného súdu (III. ÚS 247/2009, IV. ÚS 190/2011, I. ÚS 211/2010).

V tomto smere teda rozhodovanie na ústavnom súde stále nie je jednotné a ustálené, čo neprispieva k právnej istote...

Vzhľadom na spomenutú nejednotnosť rozhodovania /judikatúry/ ústavného súdu v tejto oblasti je žiaduce pretrvávajúcu nejednotnosť odstrániť - treba ústavnú judikatúru zjednotiť, k čomu slúži prostriedok zakotvený v zákone č. 38/1993 Z. z., t. j. navrhujem postupovať podľa § 6 tohto zákona upravujúceho zjednocovanie právnych názorov senátov ústavného súdu. Požiadavky princípu právnej istoty a zákona sú proti nejednotnosti v rozhodovaní ústavného súdu, ktorá môže byť odstránená iba prijatím stanoviska pléna ústavného súdu, ktoré by bolo nielen pre senát riešiaci terajšiu ústavnú sťažnosť, ale i pre ostatné senáty v ďalších obdobných konaniach o sťažnostiach záväzné.

Vo vzťahu k sťažnosti nesúhlasím so závermi sťažovateľov uvedenými v ich ústavnej sťažnosti, a preto navrhujem, aby Ústavný súd Slovenskej republiky tejto sťažnosti nevyhovel. Súčasne súhlasím s upustením od ústneho pojednávania, keďže od neho nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci. “

Právny zástupca sťažovateľov listom doručeným ústavnému súdu 11. decembra 2012 uviedol, že sťažovatelia súhlasia, aby sa vo veci nekonalo verejné ústne pojednávanie.

Vo veci samej sa právny zástupca sťažovateľov vyjadril listom doručeným ústavnému súdu 27. marca 2013.

Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s obsahom sťažnosti a s vyjadrením najvyššieho súdu dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

II.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú

Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

Podľa čl. 20 ods. 4 ústavy vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme a to na základe zákona a za primeranú náhradu.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde.

Podľa čl. 36 ods. 1 listiny každý sa môže domáhať ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v určených prípadoch na inom orgáne.

Ústavný súd poznamenáva, že v obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 36 ods. 1 listiny a práva na spravodlivé súdne konanie niet zásadných odlišností a prípadné porušenie týchto práv je potrebné posudzovať spoločne.

Podstata základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy spočíva v oprávnení každého domáhať sa ochrany svojich práv na súde. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktoré tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonávajú (čl. 46 ods. 4 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy).

Reálne uplatnenie základného práva na súdnu ochranu predpokladá, že účastníkovi súdneho konania sa súdna ochrana poskytne v zákonom predpokladanej kvalite, pričom výklad a používanie príslušných zákonných ustanovení musí v celom rozsahu rešpektovať uvedené základné právo účastníkov garantované v čl. 46 ods. 1 ústavy.

Výklad a aplikácia zákonných predpisov zo strany všeobecných súdov musí byť preto v súlade s účelom základného práva na súdnu ochranu, ktorým je poskytnutie materiálnej ochrany zákonnosti tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov konania. Aplikáciou a výkladom týchto ustanovení nemožno obmedziť toto základné právo v rozpore s jeho podstatou a zmyslom (II. ÚS 468/2012).

Ochranu ústavnosti vo vzťahu k základným právam rozdeľuje ústava medzi všeobecné súdy a ústavný súd. Systém tejto ochrany je založený na princípe subsidiarity, ktorý určuje aj rozsah právomoci ústavného súdu pri poskytovaní ochrany základným právam a slobodám vo vzťahu k právomoci všeobecných súdov (čl. 142 ods. 1 ústavy), a to tak, že všeobecné súdy sú primárne zodpovedné za výklad a aplikáciu zákonov, ale aj za dodržiavanie základných práv a slobôd (čl. 144 ods. 1 a 2 ústavy a čl. 152 ods. 4 ústavy).

Ústavný súd nie je súdom vyššej inštancie rozhodujúcim o opravných prostriedkoch v rámci sústavy všeobecných súdov. Ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol alebo nebol náležite zistený skutkový stav, a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa vymedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách. Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať rozhodnutie všeobecného súdu v prípade, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť teda predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (mutatis mutandis I. ÚS 13/00, I. ÚS 17/01, III. ÚS 268/05). Ústavný súd tiež nie je ani orgánom oprávneným zjednocovať právne názory všeobecných súdov (I. ÚS 199/07, II. ÚS 273/08, IV. ÚS 331/09);

v konkrétnych prípadoch posudzuje ústavný súd len ich ústavnú akceptovateľnosť (III. ÚS 313/2010, III. ÚS 16/2012).

Podstata námietok sťažovateľov spočíva v ich nesúhlase s rozhodnutím najvyššieho súdu, ktorý s poukazom na to, že „z povahy zákona č. 229/1991 Zb. ako zákona zvláštneho vyplýva, že nároky ním upravené nemožno riešiť inak než podľa jeho ustanovení v zmysle všeobecnej zásady o zákone všeobecnom a zvláštnom (*lex specialis derogat generali*)“ a ďalej „ak stanoví tento zákon určité podmienky a postup pre uplatnenie nároku, nie je možné ten istý nárok uplatňovať podľa iného predpisu, hoci by tento predpis stanovil podmienky odlišne (napr. lehoty pre uplatnenie nároku. To znamená, že hľadať riešenie vo všeobecnom právnom predpise, či už formou požiadavky na vydanie veci v zmysle § 126 Občianskeho zákonníka alebo formou požiadavky na určenie, či tu právo alebo právny vzťah je či nie je, možno iba vtedy, ak chýba špeciálna úprava v zákone osobitnom. Takáto špeciálna úprava však v danom prípade nechýbala“, zamietol ich dovolanie proti rozsudku krajského súdu sp. zn. 1 Co 267/2008 zo 14. januára 2010, ktorým krajský súd zmenil rozsudok Okresného súdu Košice I sp. zn. 19 C 1098/1997 z 29. mája 2008. Týmto rozsudkom okresný súd zriadil „časovo neobmedzené vecné bremeno na ťarchu žalobcov v 1. až 8. rade ako vlastníkov pozemku pôvodne zapísaného v pozemnoknižnej vložke... katastrálne územie K., parcela č. 9882/2... ktorému zodpovedá právo žalovaného v 2. rade nerušene užívať časť vyššie uvedeného pozemku, ktorej zodpovedajú diel č. 1..., ktorý svojou polohou zasahuje do parcely súboru CKN č. 3321/1, diel č. 2..., ktorý svojou polohou zasahuje do parcely súboru CKN č. 3321/13 a diel č. 3..., ktorý svojou polohou zasahuje do parcely súboru CKN č. 3518/1, ktoré sú všetky vyznačené v geometrickom pláne, ktorý je súčasťou znaleckého posudku...“.

Najvyšší súd v relevantnej časti namietaného rozsudku, ktorým zamietol dovolanie sťažovateľov, uviedol:

„Dovolatelia tvrdia, že napadnutý zmeňujúci rozsudok odvolacieho súdu spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci (§ 241 ods. 2 písm. c/ O.s.p.). Právnym posúdením je činnosť súdu, pri ktorej zo skutkových zistení vyvodzuje právne závery a na zistený skutkový

stav aplikuje konkrétnu právnu normu. Nesprávnym právnym posúdením veci je omyl súdu pri aplikácii práva na zistený skutkový stav....

Odvolačí súd založil svoje zmeňujúce rozhodnutie na názore, že uplatnený nárok žalobcov na ochranu vlastníctva nie je možné posúdiť podľa všeobecných právnych predpisov v prípadoch, keď bol daný aj reštitučný nárok podľa § 6 ods. 1 písm. p/ zákona č. 229/1991 Zb. ako špeciálneho zákona, ktorý má prednosť.

Odvolačí súd na základe skutkových zistení, ktoré vyplynuli z vykonaného dokazovania, dospel k záveru, že tu bol daný dôvod pre vydanie veci oprávneným osobám... podľa § 6 ods. 1 písm. p/ zákona č. 229/1991 Zb. a žalobcovia si mali svoj reštitučný nárok v zákonnej lehote uplatniť v reštitučnom konaní. Keďže tak neurobili, nemôžu sa domáhať ochrany podľa § 135c Občianskeho zákonníka, nakoľko od okamihu, kedy im márne uplynula lehota na uplatnenie reštitučného nároku, nemožno ich považovať za vlastníkov, resp. spoluvlastníkov pozemku z dôvodu, že ich právo na obnovu vlastníckeho práva k predmetnému pozemku (na ktorom stojí stavba) zaniklo. Po preskúmaní veci dovolací súd dospel k záveru, že právne posúdenie veci odvolacím súdom je správne. ...

Účelom reštitučných zákonov, medzi ktoré patrí nepochybne aj zákon č. 229/1991 Zb., bolo zmierniť niektoré, hlavne majetkové krivdy spôsobené v dobe po 25. februári 1948. Zákonodarca pri ich konštituovaní vychádzal z faktického stavu v roku 1990, ale na zreteľ bral aj nutnosť limitovať zmenu vo vlastníckych vzťahoch tak, aby zostala primeraná účelu, ktorý nimi bol sledovaný. Reštitučné zákony v podstate legalizovali vlastníctvo štátu k majetku, ktorý štát získal konfiškáciami, znárodnením a ďalšími majetkovými opatreniami. Bez existencie týchto zákonov by bolo možné v niektorých prípadoch uplatniť na takéto majetok vlastnícke právo podľa všeobecných predpisov. Prijatím reštitučných zákonov štát súčasne vylúčil možnosť uplatniť tieto práva inak, teda podľa všeobecných predpisov, nakoľko táto upravuje špeciálnou úpravou k predpisom všeobecným...

*Z povahy zákona č. 229/1991 Zb. ako zákona zvláštneho vyplýva, že nároky ním upravené nemožno riešiť inak než podľa jeho ustanovení v zmysle všeobecnej zásady o zákone všeobecnom a zvláštnom (*lex specialis derogat generali*). Ak stanoví tento zákon určité podmienky a postup pre uplatnenie nároku, nie je možné ten istý nárok uplatňovať podľa iného predpisu, hoci by tento predpis stanovil niektoré podmienky odlišne (napr. lehoty pre uplatnenie nároku). To znamená, že hľadať riešenie vo všeobecnom právnom*

predpise, či už formou požiadavky na vydanie veci v zmysle § 126 Občianskeho zákonníka alebo formou požiadavky na určenie, či tu právo alebo právny vzťah je či nie je, možno iba vtedy, ak chýba špeciálna úprava v zákone osobitnom. Takáto špeciálna právna úprava však v danom prípade nechýbala. Nárok na reštitúciu majetku, ktorý bol v rozhodnom období (t.j. v dobe od 25. februára 1948 do 1. januára 1990) štátom prevzatý bez právneho dôvodu, je priznávaný zákonom č. 229/1991 Zb., konkrétne jeho ustanovením § 6 ods. 1 písm. p/. V zmysle relevantnej judikatúry všeobecných súdov (ktorá je v súčasnosti aplikovaná) prevzatím nehnuteľnosti (štátom) bez právneho dôvodu podľa citovaného ustanovenia sa rozumie nielen prevzatie nehnuteľnosti tzv. okupáciou, t.j. bez toho, aby k tomu existoval akýkoľvek právny titul, ale i prevzatie nehnuteľnosti na základe správneho rozhodnutia (o vyvlastnení), ktoré nebolo riadne doručené a nenadobudlo právnu účinnosť (viď rozsudky Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 130/2007 a sp. zn. 4 Cdo 180/2010).

V posudzovanom prípade to znamená, že prevzatie nehnuteľnosti žalobcov (ich právnej predchodkyne) štátom na základe právneho dôvodu síce existujúceho, alebo nespôsobilého vyvolať zamýšľané právny dôsledky..., je z hľadiska reštitučných nárokov a vlastníckej žaloby subsumovateľné pod pojem prevzatia veci bez právneho dôvodu.

*Keďže reštitučné predpisy sú k všeobecným predpisom vo vzťahu špeciality, tento vzťah sa rieši podľa zásady *lex specialis derogat legi generali*, čo znamená, že tam, kde existuje špeciálna právna úprava, nemožno použiť úpravu všeobecnú. Preto, ak bolo možné sa domáhať ochrany práva postupom podľa reštitučného predpisu ako špeciálneho (ak bol daný reštitučný nárok), nemožno už po uplynutí zákonnej lehoty uplatniť nárok na ochranu vlastníctva podľa všeobecných právnych predpisov. Vlastnícke právo oprávnených osôb podľa reštitučných predpisov vzniká až okamihom vydania veci...*

V prejednávanej veci z obsahu spisu je zrejmé, že k strate vlastníckeho práva žalobcov, resp. ich právnej predchodkyne nepochybne došlo bez právneho dôvodu, keď sa formou faktickej okupácie zo strany štátu (ktorá okupácia ako prevzatie veci štátom bez právneho dôvodu sa účinnosťou reštitučných predpisov stala formálne právnym titulom nie pre nadobudnutie veci zo strany štátu, ale pre vznik nároku na vydanie veci a obnovu formálneho vlastníckeho práva) na základe rozhodnutia o trvalom odňatí poľnohospodárskej pôdy z poľnohospodárskeho pôdneho fondu č. 67/19852-Sab

a č. 3061/1985- Pf z roku 1985. Následne vyvlastňovacím rozhodnutím z 3. júna 1988 došlo k vyvlastneniu predmetného pozemku nebohej M. F. (zomrelej v roku...).

Dovolací súd sa stotožňuje so správnym právnym záverom odvolacieho súdu, ktorý je aj v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou Najvyššieho súdu, že ak v preskúmvanej veci bol daný reštitučný nárok podľa § 6 ods. 1 písm. p/ zákona č. 229/1991 Zb., žalobcovia (oprávnené osoby) sa mohli domáhať ochrany svojho vlastníckeho práva len postupom podľa reštitučného zákona č. 229/1991 Zb. So zreteľom na uvedené je potom vylúčené úspešne sa domáhať ochrany vlastníckeho práva podľa § 135c Občianskeho zákonníka, lebo takouto žalobou podľa tohto ustanovenia nemožno obhádzat' účel reštitučného zákona, účelom ktorého je nielen zmiernenie následkov niektorých majetkových krívd, ku ktorým došlo voči vlastníkom poľnohospodárskeho a lesného majetku v období rokov 1948 - 1990, ale aj úprava vlastníckych vzťahov k pôde, čo je vyjadrené aj v názve zákona č. 229/1991 Zb.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa stotožňuje aj s názorom odvolacieho súdu, ktorý považoval za neopodstatnené tvrdenie dovolateľov, že reštitučný nárok si nemohli uplatniť z dôvodu, že predmetný pozemok nepatrí už do poľnohospodárskeho a lesného fondu, ktorý konštatoval, že podľa § 30 zákona č. 229/1991 Zb. pre postup podľa druhej časti tohto zákona (táto časť upravuje obnovenie pôvodných vlastníckych práv k pôde a k ďalšiemu s ňou súvisiacemu nehnuteľnému majetku) sa za majetok uvedený v § 1 ods. 1 zákona považuje aj majetok, ktorý sa v čase odňatia vlastníckeho práva na tieto účely užíval. Toto zákonné ustanovenie rieši prípady, keď poľnohospodárske a lesné nehnuteľnosti prešli na štát alebo inú právnickú osobu podľa druhej časti zákona č. 229/1991 Zb., avšak dodatočne stratili charakter poľnohospodárskeho a lesného majetku tým, že boli napríklad zastavané priemyslovými stavbami a pod. Z uvedeného dôvodu, aj keby bol predmetný pozemok v čase účinnosti zákona č. 229/1991 Zb. zastavaným pozemkom, nešlo by o prekážku, pre ktorý by nárok nemohol byť uplatnený podľa zákona č. 229/1991 Zb.

K námietke žalobcov, že odvolací súd sa riadne nevyporiadal s ich odvolacími námietkami, keď nezaujal stanovisko k nejednotnému spôsobu rozhodovania obdobných vecí súdmi, dovolací súd uvádza, že samotná skutočnosť, že dovolatelia sa nestotožňujú s právnym názorom krajského súdu pri rozhodovaní vo veci samej, nemá môže viesť k neodôvodnenosti a nepreskúmateľnosti jeho rozhodnutia. Z odôvodnenia napadnutého

rozhodnutia vyplýva, že odvolací súd sa zaoberal a vypořiadal s odvolacími dôvodmi žalobcov, avšak sa s nimi v dôsledku odlišného právneho názoru nestotožnil. Z rozhodnutia odvolacieho súdu nemožno vyvodit', že by nerešpektoval doterajšiu, resp. aktuálnu judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky alebo Ústavného súdu Slovenskej republiky, či ju nesprávne vyložil.

So zreteľom na vyššie uvedené možno uzavrieť, že dovolatelia napadli dovolaním vecne správny rozsudok odvolacieho súdu. Keďže v konaní neboli zistené vady uvedené v § 237 O.s.p. a konanie nie je postihnuté ani inou vadou, ktorá by mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci samej (§ 241 ods. 2 písm. b/ O.s.p.), Najvyšší súd Slovenskej republiky ich dovolanie ako nedôvodné zamietol (§ 243b ods. 1 O.s.p.).“

V predmetnej veci je úlohou ústavného súdu posúdiť, či právny názor vyslovený najvyšším súdom v namietanom rozsudku, podľa ktorého ak osoba oprávnená domáhať sa podľa zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o pôde“) reštitúcie svojho majetku, ktorý nadobudol štát bez právneho dôvodu, toto svoje právo v zákonom ustanovenej lehote nevyužila, hoci spĺňala podmienky ustanovené zákonom o pôde, nemôže sa domáhať ochrany svojho vlastníckeho práva (bez časového obmedzenia) podaním určovacej žaloby podľa všeobecných predpisov občianskeho práva (hmotnoprávných i procesnoprávných), je výsledkom ústavne konformného výkladu vo veci aplikovaných ustanovení právnych predpisov.

Ústavný súd sa už v minulosti zaoberal otázkou, či právny poriadok Slovenskej republiky nevyklučuje uplatnenie práv určovacou žalobou za súčasnej existencie reštitučného zákonodarstva v prípade, ak žalobca, ktorý nevyužil možnosť uplatniť si svoj nárok na základe reštitučných predpisov, podal žalobu, ktorou žiadal určiť, teda deklarovať existenciu svojho vlastníckeho práva (II. ÚS 231/09). S odkazom na svoju staršiu rozhodovacuú prax dospel k záveru, že reštitučné predpisy neboli vydané pre ten účel, aby spôsobili zánik vlastníckeho práva oprávnených osôb, ale aby im uľahčili obnovenie tohto vlastníckeho práva. Preto, ak došlo k zabratiu majetku štátom bez právneho dôvodu, osoba nestratila svoj vlastnícky vzťah k tomuto majetku a nič nebráni tomu, aby sa svojho nároku,

resp. finančnej náhrady domáhala žalobou opierajúcou sa o všeobecné predpisy občianskeho práva [podľa nástrojov ochrany vlastníckeho práva – žalôb určovacích, vindikačných (na vydanie veci), negatívnych a pod. (III. ÚS 178/06)].

Ústava samotná nedefinuje, čo je obsahom vlastníckeho práva, pretože sa odvoláva na jeho zákonný obsah, t. j. obsah ustanovený zákonom (PL. ÚS 38/95). Zákom obsahujúcim základnú právnu úpravu vlastníckeho práva je zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“), ktorý v § 123 ustanovuje, že vlastník je v medziach zákona oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním. Tento obsah vlastníckeho práva rešpektuje aj ustálená judikatúra ústavného súdu (napr. II. ÚS 8/97). Súčasne má podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý, kto vlastní majetok, zaručené, že jeho vlastníctvo bude mať rovnakú právnu ochranu ako vlastníctvo iných vlastníkov. Slovné spojenie „právo na ochranu“, ktoré je použité aj v čl. 20 ods. 1 ústavy, implikuje v sebe aj potrebu minimálnych garancií procesnej povahy, ktoré sú ustanovené priamo v tomto čl. 20 ods. 1 ústavy a ktorých nedodržanie môže mať za následok jeho porušenie popri porušení základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 a nasl. ústavy (I. ÚS 23/01). Článok 20 ods. 1 ústavy zabezpečuje každému rovnaké zákonné predpoklady a možnosti nadobúdať veci do vlastníctva za podmienok, ktoré sú upravené v ústave alebo v ďalších zákonoch. Z formulácie obsiahnutej v čl. 20 ods. 1 ústavy nemožno však odvodzovať ústavné právo získať vec do svojho vlastníctva (vlastniť majetok) bez dodržania predpokladov, ktoré sú na tento účel upravené zákonmi. Funkcia práva vlastniť majetok a jeho ochrana spočíva v tom, aby sa vlastníkovi poskytla a súčasne aj trvale garantovala právna istota, že vlastnícke právo k veci, ktoré nadobudol v súlade s platnými zákonmi, nemožno obmedziť alebo využiť bez právneho dôvodu (III. ÚS 16/2012).

Tieto zásady týkajúce sa vzťahu ústavného súdu a všeobecných súdov pri ochrane ústavnosti, ktoré možno vyvodiť z doterajšej konštantnej judikatúry ústavného súdu, boli relevantné aj v danej veci.

Sťažovatelia namietajú ten právny záver najvyššieho súdu, podľa ktorého ak nevyužili svoje právo z reštitučných predpisov (*lex specialis*), nemôžu sa domáhať ochrany svojho vlastníckeho práva podľa občianskeho práva (*lex generalis*) z toho dôvodu, že im právo zaniklo. Ustanovenia reštitučného predpisu podľa ich názoru na daný prípad nedopadajú, a preto ich ani nemožno uplatniť, *lex specialis* neruší platnosť *lex generalis*, len jeho primárnu aplikáciu vylučuje do doby, kým je zistené, že ustanovenia *lex specialis* na prípad nedopadajú.

Ústavný súd napriek tejto argumentácii najvyššieho súdu nezistil dôvod, pre ktorý by sa mal odkloniť od názoru vysloveného v jeho doterajšej rozhodovacej praxi. Rozhodnutie najvyššieho súdu považuje ústavný súd za také, ktoré je založené na ústavne nekonformnom výklade dotknutých ustanovení právnych predpisov. Jeho argumentácia nemôže vo vzťahu k prípadom, keď došlo k zabratiu nehnuteľnosti štátom v rozhodnom období, bez právneho dôvodu obstať.

Najvyšší súd (ako aj vo veci konajúci krajský súd) nevzal do úvahy zmysel a účel reštitučného zákonodarstva. Ním podľa ústavného súdu nemalo dôjsť k zániku vlastníckeho práva oprávnených osôb, ale naopak, uľahčenie obnovenia ich vlastníckeho práva. A v žiadnom prípade ním nemohlo byť a nebolo vytváranie dodatočných nadobúdacích titulov pre nadobudnutie vlastníckeho práva (štátom) s odstupom mnohých rokov, a tým aj legalizácia takých postupov štátu v dobe neslobody, ktoré boli nezlučiteľné nielen s ústavnými princípmi ochrany vlastníctva v ich dnešnom chápaní, ale boli v rozpore aj s právom platným v rozhodnom období (III. ÚS 16/2012).

Pokiaľ zákonodarca vytvoril v § 6 ods. 1 písm. p) zákona o pôde samostatný reštitučný dôvod spočívajúci v tom, že oprávneným osobám sa vydajú nehnuteľnosti, ktoré prešli na štát alebo na inú právnickú osobu v dôsledku prevzatia nehnuteľností bez právneho dôvodu, zmyslom tohto ustanovenia bolo uľahčiť oprávneným osobám dosiahnutie ich zápisu ako vlastníkov v katastri nehnuteľností v (nepochybne častých) prípadoch, keď štát, zneužívajúc svoje postavenie v dobe neslobody a nedbajúc na platné právo, pripustil zmenu zápisu vlastníckeho práva v evidencii nehnuteľností bez splnenia základných požiadaviek

vyplývajúcich (aj) z vtedy platného práva. Uľahčenie postavenia oprávnených osôb malo spočívať aj v tom, aby nápravu zápisu svojho (stále existujúceho) vlastníckeho práva mohli dosiahnuť v relatívne jednoduchom správnom konaní a nemuseli sa domáhať súdnej ochrany svojho vlastníckeho práva.

Zo základných zásad občianskeho práva možno potom vyvodit', že v situácii, keď povinnej osobe nesvedčí žiadny právny titul nadobudnutia vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ostalo naďalej k nehnuteľnosti zachované vlastnícke právo toho subjektu, ktorý bol jej posledným vlastníkom pred dňom zápisu vlastníckeho práva štátu, hoci zápis v evidencii nehnuteľností tomu nezodpovedá.

Názor najvyššieho súdu, podľa ktorého zánik práva oprávnenej osoby postupovať podľa zákona o pôde márnym uplynutím lehoty ustanovenej v § 13 zákona o pôde znamená aj zánik jej vlastníckeho práva, zásadne popiera základné právo na vlastníctvo, tak ako to je garantované v čl. 20 ods. 1 ústavy, pretože jeho aplikácia by znamenala vytvorenie dosiaľ v právnom poriadku neznámeho spôsobu straty vlastníckeho práva fyzických osôb v prospech štátu. Takýto záver nemožno vyvodit' ani z tretej vety ustanovenia § 13 ods. 1 zákona o pôde (neuplatnením práva v lehote právo zanikne), ktorá sa už len z hľadiska systematického a gramatického výkladu môže vzťahovať iba na zánik reštitučného nároku ustanoveného zákonom o pôde, avšak nie na zánik práva vlastníckeho garantovaného Občianskym zákonníkom, ústavou a listinou. Účelom zákona o pôde nebolo teda stanoviť zákaz dosiahnutia revízie krokov štátu urobených v rozhodnom období márnym uplynutím lehoty na uplatnenie reštitučného nároku, ako to vyplýva z napadnutého rozhodnutia najvyššieho súdu.

Rovnako systematickým a logickým výkladom zákona o pôde nemožno dospieť k inému záveru než takému, že reštitučné predpisy nevychádzali z domnienky, že vlastnícke právo prešlo na štát v rozhodnom období aj v prípade neexistencie titulu pre jeho nadobudnutie, ale iba z toho, že v tomto zmysle bol vykonaný zápis vlastníctva v prospech štátu v evidencii nehnuteľností. Ustanovenie § 6 zákona o pôde nerieši (spätne) vlastnícky

režim nehnuteľností, zámerne hovorí v ustanovení § 6 ods. 1 písm. p) zákona o pôde o tom, že nehnuteľnosť bola „prevzatá“ štátom.

Súčasne je však potrebné uviesť aj to, že nielen vlastnícke právo sťažovateľov (oprávnených osôb), ale aj vlastnícke právo žalovaných (povinných osôb a ich právnych nástupcov) požíva ústavnú a zákonnú ochranu. Predpokladom poskytnutia takejto ochrany takýmto osobám (fyzickým či právnickým) s pozitívnym výsledkom je však v prvom rade existencia a povaha nadobúdacieho titulu vlastníckeho práva tvrdeného takýmito osobami.

Ústavný súd nemá dôvod od tohto svojho už skôr vysloveného názoru (III. ÚS 178/06, II. ÚS 249/2011, III. ÚS 16/2012, II. ÚS 468/2012) upustiť a konštatuje, že aj v prípade sťažovateľov prichádzala do úvahy žaloba opierajúca sa o všeobecné predpisy občianskeho práva vrátane žaloby o odstránenie neoprávnenej stavby, resp. zriadenie vecného bremena podanej sťažovateľmi.

Z týchto dôvodov považoval ústavný súd napadnutý rozsudok najvyššieho súdu o zamietnutí dovolania sťažovateľov za rozporný s obsahom sťažovateľmi označeného základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 36 ods. 1 listiny, keďže najvyšším súdom použité právne predpisy neboli vyložené ústavne akceptovateľným spôsobom a pri aplikácii dotknutých zákonných predpisov všeobecnými súdmi došlo k zásadnému popretiu ich účelu a významu.

Najvyšší súd napadnutým rozsudkom súčasne zasiahol aj do základného práva sťažovateľov vlastniť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy, keď ich vlastníckemu právu neposkytol zákonnú ochranu podľa ustanovení Občianskeho zákonníka s poukazom na aplikovateľnosť právnych noriem obsiahnutých v reštitučných predpisoch. Z dôvodu ústavnej neudržateľnosti aplikovaného právneho názoru bolo dôvodné vysloviť aj porušenie základného práva vlastniť majetok (bod 1 výroku tohto rozhodnutia).

Vo vzťahu k namietanému porušeniu základného práva podľa čl. 20 ods. 4 ústavy ústavný súd sťažnosti nevyhovел (bod 4 výroku nálezu), vychádzajúc zo zistenia, že

v danom prípade nebolo predmetom konania pred všeobecným súdom vyvlastňovanie ani nútené obmedzenie vlastníckeho práva a ani súdny prieskum vyvlastňovacieho konania realizovaného správnym orgánom. Sťažovatelia pritom bližšie nezdôvodnili, v čom vidia porušenie označeného článku ústavy. Podľa názoru ústavného súdu porušenie základného práva vyplývajúceho z čl. 20 ods. 4 ústavy nemožno vyvodzovať len z tej skutočnosti, že konajúce súdy sa dotkli právneho posúdenia vyvlastňovacieho rozhodnutia, pokiaľ pri právnom posúdení prípadu považovali toto vyvlastňovacie rozhodnutie za neúčinné a pre neposkytnutie právnej ochrany vlastníctva sťažovateľov boli relevantné iné právne dôvody.

III.

Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie... Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie...

Podľa § 56 ods. 2 prvej vety zákona o ústavnom súde ak sa základné právo alebo sloboda porušili rozhodnutím alebo opatrením, ústavný súd také rozhodnutie alebo opatrenie zruší.

Podľa § 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

Podľa § 56 ods. 6 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah zruší a vec vráti na ďalšie konanie, ten, kto vo veci vydal rozhodnutie, rozhodol o opatrení alebo vykonal iný zásah, je povinný vec znova prerokovať a rozhodnúť. V tomto konaní alebo postupe je viazaný právnym názorom ústavného súdu.

Keďže najvyšší súd rozsudkom sp. zn. 3 Cdo 93/2010 z 27. februára 2012 porušil označené základné práva sťažovateľov, ústavný súd zrušil toto rozhodnutie a vec vrátil najvyššiemu súdu na ďalšie konanie. Povinnosťou najvyššieho súdu bude riadiť sa právnym

názorom ústavného súdu a znova posúdiť dovolacie námietky sťažovateľov v intenciách tohto nálezu ústavného súdu.

Podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže v odôvodnených prípadoch uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti uhradil inému účastníkovi konania jeho trovy.

Sťažovateľom vznikli trovy konania z dôvodu právneho zastúpenia advokátom za dva úkony právnej služby (prevzatie a príprava zastúpenia a podanie sťažnosti). Za dva úkony vykonané v roku 2012 patrí odmena v sume dvakrát po 127,16 € a režijný paušál dvakrát po 7,63 €, a preto trovy právneho zastúpenia pre jedného sťažovateľa predstavujú sumu 269,64 €.

Základná sadzba tarifnej odmeny bola znížená o 50 %, pretože išlo o spoločné úkony pri zastupovaní „dvoch alebo viacerých osôb“, t. j. na sumu 134,82 €. Spolu s režijným paušálom teda jednému sťažovateľovi prislúcha v danom prípade odmena v sume 134,82 €. V prípade sťažovateľov tvorí náhrada trov právnej služby advokátom celkovú sumu 1 213,38 € v zmysle vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov.

Vzhľadom na uvedené ústavný súd o uplatnených trovách konania sťažovateľov rozhodol tak, ako to je uvedené v bode 3 výroku tohto rozhodnutia.

Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je prípustný opravný prostriedok, tento nález nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 30. apríla 2013